

STRUCTURE ASPECTS OF DEVELOPING INNOVATIVE ACTIVENESS OF UKRAINIAN INDUSTRIAL ENTERPRISES

L. Strunina, V. Strunin

National University of Food Technologies

Key words:

*Innovative activeness
Scientific potential
Scientific and research work
State support
Structure of the financing
Innovative activity*

Article history:

Received 18.04.2014
Received in revised form
05.05.2014
Accepted 25.05.2014

Corresponding author:

L. Strunina
V. Strunin

Email:

strunina.lv@gmail.com
victor.strunin@gmail.com

ABSTRACT

The article considers the current situation and dynamics of developing the innovative activeness of industrial enterprises in Ukraine. The defects of the innovative activity of enterprises caused by the provision competitive advantages at the regional level and their causes are identified. The necessity of state support is explained, based on the analysis of cost and financing structure of innovation, and possible ways of increasing the innovative activity of industrial enterprises are identified. One of the most promising vectors for innovative activity in terms of providing the competitiveness of an enterprise is determined. The scientific potential of the country and the problems of motivating the scientific workers were analyzed. The activity perspectives for national enterprises were shown according to the strategy of innovative development of Ukraine in 2010—2020.

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Л.В. Струніна, В.В. Струнін

Національний університет харчових технологій

У статті розглянуто сучасний стан і динаміку розвитку інноваційної активності промислових підприємств України. Виявлено недоліки інноваційної діяльності підприємств, викликані проблемою забезпечення конкурентних переваг на регіональному рівні, а також причини їх виникнення. Проведено аналіз структури витрат і фінансування інноваційної діяльності, на основі якого обґрунтовано необхідність державної підтримки та намічено можливі напрямки підвищення інноваційної активності промислових підприємств. Виділено один з найбільш перспективних векторів активізації інноваційної діяльності, з точки зору забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Проаналізовано науковий потенціал країни і проблеми мотивації наукових

співробітників. Визначено перспективи діяльності вітчизняних підприємств згідно із стратегією інноваційного розвитку України на 2010—2020 роки.

Ключові слова: *інноваційна активність, науковий потенціал, науково-дослідна робота, державне сприяння, структура фінансування інноваційної діяльності.*

Необхідною умовою ефективного функціонування економіки країни є розширення наукових досліджень та інноваційної діяльності підприємств. Їх активізація сприятиме набуттю підприємством додаткових конкурентних переваг, наявність яких є запорукою прогресивного економічного розвитку суб'єкта господарювання, покращення його іміджу та позиції на ринку. Відповідно, інноваційний розвиток може слугувати ефективним засобом підвищення конкурентоспроможності держави.

Питанню інноваційної активності підприємств України присвячені наукові праці таких українських вчених, як О.Й. Вівчар та Н.М. Паранька [1], Т.В. Гринько та Г.В. Єрмакова [2], С.В. Захарін [3], О.П. Кавтиш і Н.П. Круш [4], Павленко І.А. [5], О.В. Яценко [6] та інші. Водночас, недостатньо уваги в наукових працях приділено окресленій проблемі у розрізі питання оптимізації системи заходів, що характеризують підприємство як інноваційно-активне, тому структурне дослідження дасть змогу детально визначити проблемні напрямки такої діяльності.

Для з'ясування необхідних заходів потрібно проаналізувати теперішній стан, тенденції та проблеми інноваційної сфери, в основі якої лежать показники інноваційної активності підприємств країни.

Інноваційна активність підприємства — це цілеспрямована діяльність суб'єкта підприємницької діяльності щодо конструювання, створення, освоєння й виробництва якісно нових видів продукції, техніки, предметів праці, об'єктів інтелектуальної власності, технологій, а також впровадження більш досконалих форм організації праці й управління виробництвом [7, с. 655—656].

Отже, під інноваційною активністю слід розуміти роботу підприємства в напрямках проведення наукових досліджень, впровадження новітніх методів виробництва та збуту, які сприяють випуску нової чи вдосконаленої продукції, що може задовольнити нові потреби потенційних споживачів або підвищує якість задоволення вже існуючих потреб.

В останні роки в Україні можна спостерігати поживлення інноваційної активності промислових підприємств, що виражається у збільшенні їхньої чисельності. Однак загалом частка інноваційно-активних підприємств у загальній їх кількості є низькою. До того ж кількісний показник і частка інноваційно-активних підприємств протягом останніх 13 років не тільки не збільшилися, а й зазнавали значних коливань, аж до зменшення (табл. 1).

Станом на кінець 2012 р. показник частки промислових підприємств, які впроваджують заходи інноваційного спрямування, не досягнув рівня 2000 р. і склав 17,4 % від загальної кількості промислових підприємств України. Це свідчить про необхідність поживлення інноваційної діяльності для досягнення бажаного рівня розвитку.

Таблиця 1. Інноваційна активність промислових підприємств за напрямками діяльності

Показник	2000	2005	2010	2011	2012					
	всього	частка, %	всього	частка, %	всього	частка, %	всього	частка, %	всього	частка, %
Кількість інноваційно-активних підприємств.	1705	18,0*	1193	11,9*	1462	13,8*	1679	16,2*	1758	17,4*
З них здійснювали:										
дослідження і розробки	436	25,6	317	26,6	348	23,8	382	22,8	304	17,29
придбання зовнішніх знань/технологій	115	6,7	113	9,5	100	6,8	105	6,3	87	4,95
придбання засобів виробництва	564	33,1	549	46,0	840	57,5	1062	63,3	1096	62,34
виробниче проектування, маркетинг та інші заходи	916	53,7	924	77,5	518	35,4	670	39,9	625	35,55

* у відсотках від загальної кількості промислових підприємств

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [8, с.175–178; 9, с.163–166].

За даними Державної служби статистики України, структура фінансування інноваційної діяльності протягом останніх 13 років практично не змінюється. Найбільшу частину витрат беруть на себе безпосередньо інноваційно-активні підприємства. Загальна сума витрат на інноваційну діяльність у 2012 р. на 63,9 % була профінансована за рахунок власних коштів підприємств. При цьому занадто малою є частка фінансування за рахунок бюджетних коштів, яка у 2012 р. склала лише 1,95 % від суми витрат.

Порівнюючи ці показники з аналогічними, розрахованими в середньому за досліджуваний період, слід зазначити, що відбулося незначне відхилення від середнього значення в бік зменшення частки власних коштів (рис. 1).

Розглядаючи сучасний стан фінансової підтримки інноваційної діяльності підприємств України (табл. 2), можна відмітити існування практично стабільного співвідношення власних і залучених коштів, яке не зазнає суттєвих змін, а отже, проблема фінансування інноваційної діяльності була і залишається актуальною.

Частка витрат, що покривається за рахунок коштів підприємств-інноваторів, в середньому за досліджуваний період становить 67,36 %, тоді як аналогічно підраховане середнє значення частки коштів державного бюджету

у структурі фінансування складає 1,62 %. Таким чином, ситуація, яка склалася у 2012 р., є типовою: використання власних коштів на інноваційну діяльність підприємств вдвічі перевищує фінансову підтримку з боку інших організацій і держави.

Таблиця 2. Джерела фінансування інноваційної діяльності

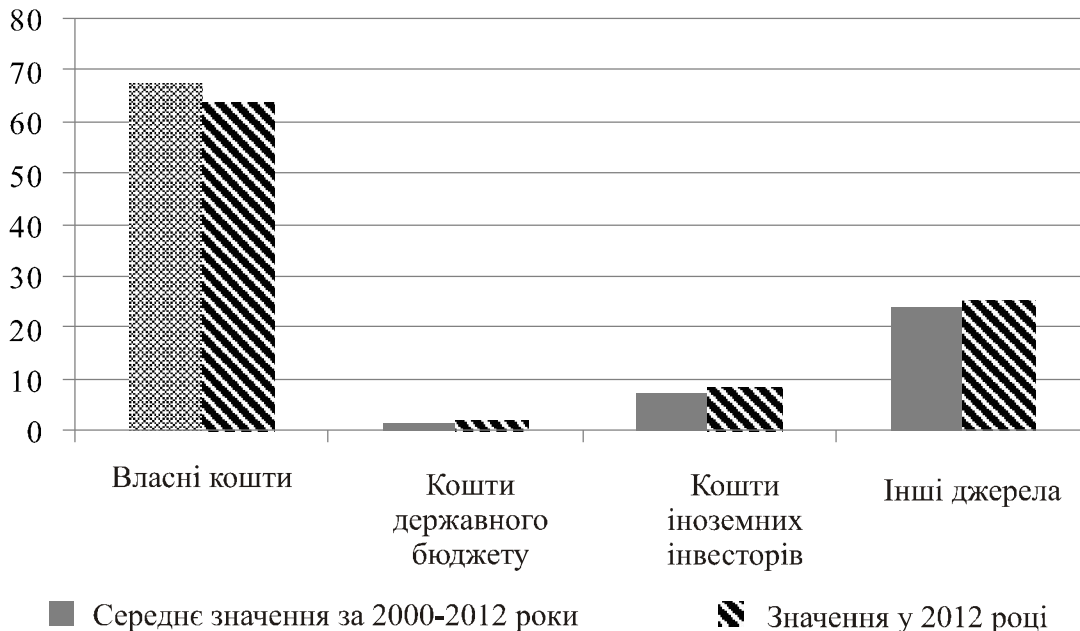
Роки	Загальна сума витрат, млн. грн.	У тому числі за рахунок коштів							
		власних	частка, %	державного бюджету	частка, %	іноземних інвесторів	частка, %	інші джерела	частка, %
2000	1757,10	1399,30	79,64	7,70	0,44	133,10	7,57	217,00	12,35
2001	1971,40	1654,00	83,90	55,80	2,83	58,50	2,97	203,10	10,30
2002	3013,80	2141,80	71,07	45,50	1,51	264,10	8,76	562,40	18,66
2003	3059,80	2148,40	70,21	93,00	3,04	130,00	4,25	688,40	22,50
2004	4534,60	3501,50	77,22	63,40	1,40	112,40	2,48	857,30	18,91
2005	5751,60	5045,40	87,72	28,10	0,49	157,90	2,75	520,20	9,04
2006	6160,00	5211,40	84,60	114,40	1,86	176,20	2,86	658,00	10,68
2007	10850,90	7999,60	73,72	144,80	1,33	321,80	2,97	2384,70	21,98
2008	11994,20	7264,00	60,56	336,90	2,81	115,40	0,96	4277,90	35,67
2009	7949,90	5169,40	65,02	127,00	1,60	1512,90	19,03	1140,60	14,35
2010	8045,50	4775,20	59,35	87,00	1,08	2411,40	29,97	771,90	9,59
2011	14333,90	7585,60	52,92	149,20	1,04	56,90	0,40	6542,20	45,64
2012	11480,60	7335,90	63,90	224,30	1,95	994,80	8,67	2925,60	25,48

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [10]

Зважаючи на це, слід підкреслити, що саме активне державне сприяння може стати одним із ефективних способів покращення тенденцій інноваційного розвитку вітчизняних підприємств. У той же час необхідно звернути увагу на те, що статус інноваційно-активного підприємства може мати регіональний характер. При визначенні пріоритетних напрямів державного сприяння слід звернути увагу на те, що будь-які заходи щодо впровадження вже існуючих на інших підприємствах чи регіонах інновацій можуть бути охарактеризовані як інноваційна діяльність тільки в межах певного підприємства. Враховуючи низький рівень інноваційного розвитку економіки України порівняно з розвиненими країнами, більшість підприємств, що впроваджують інновації в Україні, не є інноваційно-активними у світовому масштабі.

Аналізуючи показники інноваційної активності промислових підприємств, слід звернути увагу на напрями їх діяльності. За даними, наведеними в табл. 1, можна

відмітити стабільну тенденцію до зростання діяльності, пов'язаної з придбанням новітніх машин, обладнання та програмного забезпечення виробництва. Поряд із незначним збільшенням кількості підприємств, що виконують власні дослідження і розробки, за одночасного зменшення відносного значення даного показника, це свідчить про відсутність можливостей для проведення ними досліджень і впровадження власних розробок у свою діяльність.

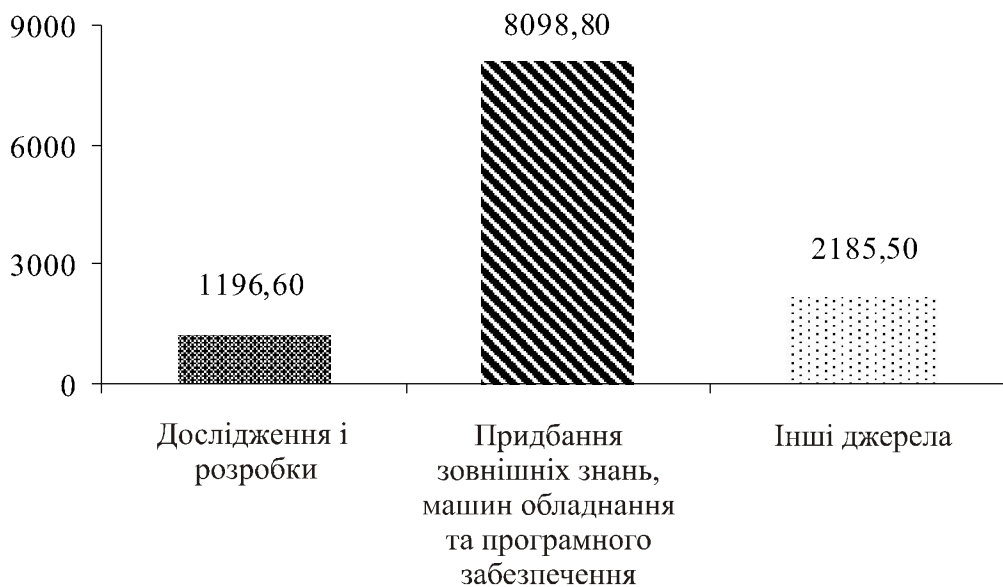
Рис. 1. Структура джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств України
 Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [10]

Слід зазначити, що більшість підприємств у 2012 р. (85,7 %) реалізовували продукцію, яка була новою виключно для підприємства. Обсяг нової для ринку продукції становив 14,5 млрд. грн. (40,1 % від кількості реалізованої інноваційної продукції та 0,12 % від загального обсягу реалізованої промислової продукції) [9, с.162]. За таких умов малоймовірно значне посилення конкурентних позицій українських товаровиробників як на внутрішньому, так і на світовому ринку через практично повну відсутність у них абсолютних конкурентних переваг.

Підвищення конкурентних позицій підприємства може забезпечити розвиток першого етапу інноваційного процесу, а саме: досліджень і розробок. Проте за наявного рівня державної підтримки інноваційної діяльності більшість підприємств не можуть собі дозволити проводити власні дослідження через високий ризик недосягнення бажаних результатів. Натомість, ризик мінімізується при купівлі новітніх для підприємства технологій чи обладнання, які вже впроваджені й ефективність яких перевірена іншими організаціями.

У 2012 р. витрати підприємств на дослідження і розробки склали 10,42 % від загальної суми витрат інноваційної діяльності порівняно з 70,54 % витрат на придбання зовнішніх знань, машин, обладнання та програмного забезпечення [10]. Незважаючи на те, що найбільш капіталомістким етапом інноваційного процесу зазвичай є фундаментальні та прикладні дослідження, спрямовані на формування новації, основну витратну частину інноваційної

діяльності вітчизняних підприємств складає купівля вже існуючих інновацій (рис. 2), які не забезпечують суттєвого підвищення їхньої конкуренттоспроможності.

Рис. 2. Структура витрат інноваційної діяльності підприємств України у 2012 році
Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [10]

У 2012 р. обсяг державного фінансування інноваційної діяльності (224,3 млн. грн.) був у понад 5 разів менший за обсяг витрат на найбільш вагомому, з точки зору стратегічного розвитку, складову інноваційної діяльності — дослідження і розробки власних інновацій (1196,3 млн. грн.) [10].

Отже, для забезпечення ефективного розвитку економіки передусім варто сприяти активізації науково-дослідної сфери, яка є першоджерелом та основним фактором інноваційного розвитку. Науковці [1; 2; 3], що досліджували питання державного сприяння, визначили такі можливі напрями стимулювання інноваційного розвитку підприємств:

- зміни законодавства у галузі інноваційної діяльності щодо пільг і стимулів, зниження ставок оподаткування підприємств, які розвиваються;
- підтримка діяльності технопарків;
- розширення джерел фінансування та практики надання інноваційним підприємствам кредитів із зниженими відсотковими ставками;
- створення нових робочих місць із забезпеченням відповідного рівня оплати науково-дослідної діяльності працівника, зменшення міграції вчених.

Підсумовуючи визначені заходи, слід зазначити, що підтримка повинна передбачати надання преференцій інноваційно-активним підприємствам і покращення добробуту насамперед науковців, які будуть брати участь у розробці інновацій.

У 2012 р. українськими підприємствами було реалізовано інноваційної продукції на 36,2 млрд. грн., 36,9 % якої склав експорт [9, с.161-162]. Відповідний показник 2011 р. склав 42,4 млрд. грн. (експорт — 29,7 %) [8, с.174]. При загальному обсязі витрат на інноваційну діяльність 11,48 млрд. грн. (14,33 млрд. грн. у 2011 р.) (табл. 2), це свідчить про її високу прибутковість.

Отже, дієвим засобом підвищення ефективності діяльності вітчизняних підприємств є забезпечення виробництва ними інноваційної продукції, що є конкурентоспроможною на зарубіжних ринках.

Розширення цього напрямку діяльності потребує залучення виконавців зі значними розумовими здібностями. Заслуговує уваги той факт, що Україна має достатній науковий потенціал для стрімкого інноваційного розвитку промислових підприємств, що підтверджують дані Державної служби статистики.

За останні роки спостерігається стрімкий розвиток мережі наукових відділів при навчальних закладах і науково-дослідних інститутах, що здійснюють підготовку наукових кадрів. З 2000 р. до 2012 р. кількість аспірантур зросла на 25 % (з 418 до 521), докторантур — на 30 % (з 209 до 271). Зросла і кількість бажаючих отримати певний науковий ступінь: чисельність аспірантів — на 44 % (з 23 до 34 тис.), докторантів — на 60 % (з 1,1 до 1,8 тис.). Відповідно, збільшується і кількість захищених дисертацій [9, с.14-15].

У той же час, при наявній позитивній динаміці розвитку наукового потенціалу країни, слід відмітити, що частка осіб з науковими ступенями, які працюють на промислових підприємствах і науково-виробничих об'єднаннях не досягає навіть 1 % від загальної чисельності науковців. Заробітна плата виконавців досліджень і розробок нижча за рівень середньої в економіці України та є значно нижчою, порівняно із зарплатою у європейських країнах. Майже половина наукових кадрів України витрачає свій творчий потенціал здебільшого в інтересах зарубіжних замовників.

Таким чином, одним з важливих кроків активізації інноваційної діяльності є підвищення рівня мотивації й покращення умов праці для науковців, задіяних на підприємствах та у наукових-дослідних установах.

За даними індикаторів Європейського інноваційного табло, розрахованими за найбільш імовірним оптимістичним сценарієм, Україна є лідером в групі країн «помірні інноватори» [11, с.183]. Період з 2013р. по 2020 р. названий періодом «...формування фундаментальних основ сталого розвитку, активізації реформ з подальшим закріпленням стабільно стійких темпів розвитку» [11, с.182]. При збільшенні внеску інноваційного фактора в економічне зростання країни в 1,5 раза, починаючи з 2013 року, Україна має змогу підвищити темпи зростання ВВП в середньому до 7-8 % щорічно [11, с.184].

Висновки

Інноваційна спрямованість діяльності підприємств є запорукою стрімкого їх розвитку та зростання економіки країни в цілому. Наведені дані підтверджують необхідність підтримки інноваційного шляху розвитку промисловості України, який полягає у розширенні інноваційної діяльності підприємств.

У той же час достатній наявний потенціал може бути ефективно використаним лише за умови вживання заходів щодо стимулювання інноваційної діяльності. Насамперед це стосується сприяння розвитку та залучення наукового потенціалу країни, який надасть можливість активізувати науково-дослідну роботу, спрямовану на розробку й впровадження власних інновацій промислових підприємств. Такий підхід, за сприяння держави, забезпечить

здобуття абсолютних конкурентних переваг вітчизняними підприємствами, підвищення їхніх позицій на світовому ринку, а отже, покращення економічної ситуації в країні й добробуту населення.

Література

1. Вівчар О.Й. Інноваційна діяльність в Україні та напрями її розвитку / О.Й. Вівчар, Н.М. Паранька. // Науковий вісник НЛТУ України. — 2011. — Вип. 21.9. — С. 183-187.
2. Гринько Т.В. Сутність інноваційної активності підприємства та її оцінка. / Т.В. Гринько, Г.В. Єрмакова. // БізнесІнформ. — 2011. — С. 62-64.
3. Захарін С.В. Інноваційна активність промислових підприємств. / С.В. Захарін. // Економіка і прогнозування. — 2006. — № 3. — С. 80-98.
4. Кавтиш О.П. Особливості державного регулювання інноваційної активності промислових підприємств [Електронний ресурс]. / О.П. Кавтиш, Н.П. Круш. // Економічний вісник НТУУ «КПІ». Режим доступу: <http://economy.kpi.ua/uk/node/400>
5. Павленко І.А. Інноваційний потенціал та інноваційна активність: методологічні питання [Електронний ресурс]. / І.А. Павленко. // КНЕУ ім. В. Гетьмана. Режим доступу: <http://www.kneu.kiev.ua/data/upload/publication/main/ua/717/wefjfjejjwejfwejfj9.doc>
6. Яценко О.В. Аналіз інноваційної активності промислових підприємств України. / О.В. Яценко. // Збірник наукових праць ЧДТУ. — 2008. — Вип. 22. — С. 17–21.
7. Економічна енциклопедія. / [відп. ред. С.В. Мочерний та ін.]. — К.: Видавничий центр «Академія», 2000. — Т.1. — 864 с.
8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник. / К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2012. — 305 с.
9. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник. / К.: Державна служба статистики України, 2013. — 287 с.
10. Наукова та інноваційна діяльність (1990—2012рр.) [Електронний ресурс]. // Державна служба статистики України. — 2013. Режим доступу до джерела: http://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.htm
11. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010—2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. / [авт.-упоряд. Г.О. Андрощук, І.Б. Жилиєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко]. — К.: Парламентське видавництво, 2009. — 623 с.

СТРУКТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ УКРАИНСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Л.В. Струнина, В.В. Струнин

Национальный университет пищевых технологий

В статье рассмотрено современное состояние и динамика развития инновационной активности промышленных предприятий Украины. Выявлены

недостатки инновационной деятельности предприятий, вызванные проблемой обеспечения конкурентных преимуществ на региональном уровне, а также причины их возникновения. Проведен анализ структуры затрат и финансирования инновационной деятельности, на основе которого обоснована необходимость государственной поддержки и намечены возможные направления повышения инновационной активности промышленных предприятий. Выделен один из наиболее перспективных векторов активизации инновационной деятельности, с точки зрения обеспечения конкурентоспособности предприятий. Проанализирован научный потенциал страны и проблемы мотивации научных сотрудников. Определены перспективы деятельности отечественных предприятий в соответствии со стратегией инновационного развития Украины на 2010—2020 годы.

Ключевые слова: инновационная активность, научный потенциал, научно-исследовательская работа, государственное содействие, структура финансирования инновационной деятельности.